

Water Tourism: A Solution for Sustainable Development and Water Resource Conservation in Qazvin Province

Seyedeh Marziyeh Hosseini¹ | Mohammad Hasan SaediMotlagh² | Seyedeh Samin Farabi³ | Fatemeh Borzoo Jirandehi⁴ | Shima Kabiri⁵ | Behzad Ghiasi^{6*}

¹ PhD student in Water Resources Engineering, Faculty of Agriculture and Natural Resources, Imam Khomeini International University, Qazvin.

² PhD student in Urban Planning, Faculty of Architecture and Urban Planning, Imam Khomeini International University, Qazvin.

³ BA student of Urban Planning, Faculty of Architecture and Urban Planning, Imam Khomeini International University, Qazvin.

⁴ Master of Irrigation and Drainage, Faculty of Agriculture and Natural Resources, Imam Khomeini International University, Qazvin.

⁵ PhD student in Water Resources Engineering, Faculty of Agriculture, Shahrekord University, Shahrekord.

⁶ Assistant Professor, Faculty of Environment, University of Tehran, Tehran.

Article Info

ABSTRACT

Article type:

Research Article

Article history:

Received 24 March 2024

Received in revised form 30 June 2024

Accepted 15 July 2024

Published online 15 August 2024

Keywords:

Water Tourism, Ab Anbar, Water Resources, Sustainable Development, Qazvin

Objective: Water resource tourism is a contemporary global topic aimed at sustainable development. Developing this industry alongside water resources can alleviate severe water extraction pressures, promote cultural exchange and awareness of water history, provide alternative livelihoods for low-income regions, and enhance the attention to and preservation of historical water resources. Qazvin Province has high potential in historical water structures, and fostering tourism can be effectively achieved through this avenue. Therefore, this study aims to examine water tourism projects and studies both domestically and internationally through literature reviews and field visits to propose an initial comprehensive plan for developing water tourism in Qazvin Province.

Methods: In this regard, by collecting information on the water resources and structures of Qazvin Province through experiential visits, research, numerous meetings with experts in the field, and consultations with them, the superior potentials of the province were identified. Based on their characteristics, strengths, and weaknesses, the best option was selected.

Results: According to the quantitative analysis conducted, the Ab Anbar (water reservoir), which is essentially a hallmark of Qazvin Province, was identified as the top potential. After water reservoirs, orchards, hot springs, aqueducts, and fish farms are selected as areas with high potential.

Conclusion: Considering the superior potential of the Ab Anbar for water tourism in Qazvin Province, its development and promotion can revive ancient water structures and raise public awareness about the importance and conservation of water resources. Simultaneously, by attracting tourists and creating alternative livelihoods, it is possible to prevent high-water-consuming activities and achieve sustainable development by reducing water consumption.

* Corresponding author, Behzad.ghiasi@ut.ac.ir

Cite this article: Hosseini, S.M., SaediMotlagh, M.H., Farabi, S.S., Borzoo Jirandehi, F., Kabiri, S., Ghiasi, B. (2024). Water Tourism: A Solution for Sustainable Development and Water Resource Conservation in Qazvin Province. *Journal of New Approaches in Water Engineering and Environment*,

© The Author(s).

Publisher: Gonbad Kavous University.

DOI: <http://doi.org/10.22034/nawee.2024.463234.1089>

گردشگری آب، راه حلی برای توسعه پایدار و حفاظت از منابع آب استان قزوین

سیده مرضیه حسینی^۱ | محمدحسین سعیدی مطلق^۲ | سیده ثمین فارابی^۳ | فاطمه برزو جیرندهی^۴ | شیما کبیری^۵ | بهزاد قیاسی^{۶*}

^۱ دانشجوی دکتری مهندسی منابع آب، دانشکده کشاورزی و منابع طبیعی، دانشگاه بین‌المللی امام خمینی (ره)، قزوین.

^۲ دانشجوی دکتری برنامه‌ریزی شهری، دانشکده معماری و شهرسازی، دانشگاه بین‌المللی امام خمینی (ره)، قزوین.

^۳ دانشجوی کارشناسی شهرسازی، دانشکده معماری و شهرسازی، دانشگاه بین‌المللی امام خمینی (ره)، قزوین.

^۴ دانش آموخته کارشناسی ارشد آبیاری و زهکشی، دانشکده کشاورزی و منابع طبیعی، دانشگاه بین‌المللی امام خمینی (ره)، قزوین.

^۵ دانشجوی دکتری مهندسی منابع آب، دانشکده کشاورزی، دانشگاه شهرکرد، شهرکرد.

^۶ استادیار، دانشکده محیط زیست، دانشگاه تهران، تهران.

اطلاعات مقاله	چکیده
نوع مقاله: مقاله پژوهشی	هدف: گردشگری منابع آبی از مباحث روز دنیا در راستای توسعه پایدار است. توسعه این صنعت در کنار منابع آب، باعث کاهش فشار شدید برداشت آب، انتقال فرهنگ و آگاهی از تاریخچه آبی، معیشت جایگزین برای مناطق دارای درآمد کم و توجه بیشتر و حفظ منابع آبی تاریخی می‌شود. استان قزوین ظرفیت زیادی در زمینه سازه‌های آبی تاریخی دارد و توسعه گردشگری آن می‌تواند از این طریق نیز به نحو احسن صورت پذیرد. لذا هدف این تحقیق بررسی طرح‌ها و مطالعات گردشگری آبی در داخل و خارج کشور برای ارائه یک طرح اولیه کلی به منظور توسعه گردشگری آبی برای استان قزوین است.
تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۱/۰۵	مواد و روش‌ها: در این راستا با جمع‌آوری اطلاعات منابع و سازه‌های آبی استان قزوین، از طریق کسب تجربه بازدیدها و تحقیقات، برگزاری جلسات متعدد با کارشناسان خبره در این زمینه و مشاوره با آن‌ها، ظرفیت‌های برتر استان معرفی شد تا با توجه به ویژگی‌ها و نقاط ضعف و قوت آنها بتوان بهترین آن را انتخاب نمود.
تاریخ بازنگری: ۱۴۰۳/۰۴/۱۰	نتایج: با توجه به تحلیل کمی صورت‌گرفته، آبانبار به‌عنوان ظرفیت برتر و پس از آن به‌ترتیب باغستان، چشمه‌های آبگرم، قنات و پرورش ماهی انتخاب گردید.
تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۴/۲۵	نتیجه‌گیری: با توجه به ظرفیت برتر گردشگری آبانبار استان قزوین و توسعه و تبلیغ آن، هم می‌توان سازه‌های قدیمی آبی را زنده نمود و هم اهمیت منابع آب و حفاظت از آن را به آگاهی مردم رساند. در عین حال می‌توان با جذب گردشگر و ایجاد معیشت جایگزین، از فعالیت‌های مصرف‌کننده آب زیاد جلوگیری نمود و توسعه پایدار با کاهش مصرف آب را رقم زد.
تاریخ انتشار: ۱۴۰۳/۰۵/۲۵	گردشگری آبی، آب انبار، منابع آب، توسعه پایدار، قزوین
کلیدواژه‌ها:	

* نویسنده مسئول: behzad.ghiasi@ut.ac.ir

استاد: حسینی، سیده مرضیه؛ سعیدی مطلق، محمدحسین؛ فارابی، سیده ثمین؛ برزو جیرندهی، فاطمه؛ کبیری، شیما؛ قیاسی، بهزاد. (۱۴۰۳). گردشگری آب، راه حلی برای توسعه پایدار و حفاظت از منابع آب استان قزوین، رویکردهای نوین در مهندسی آب و محیط زیست،

<http://doi.org/10.22034/nawee.2024.463234.1089>

© نویسندگان.

ناشر: دانشگاه گنبد کاووس.

مقدمه

صنعت گردشگری در دنیا یکی از منابع مهم درآمد و از عوامل موثر در تبادلات فرهنگی بین کشورها است و به‌عنوان گسترده‌ترین صنعت خدماتی جهان جایگاه ویژه‌ای دارد. هیدروتوریسم به‌عنوان یکی از صنایع پویا و بانشاط در صحنه‌های اقتصادی، سیاسی، اجتماعی و فرهنگی دنیا مطرح است و در زمره گردشگری پایدار قرار دارد. هیدروتوریسم با تکیه بر شناسایی منابع آب‌های سطحی و زیرزمینی، به‌موضوع گردشگری می‌پردازد و علم بهره‌برداری از منابع آب بدون آسیب رساندن به محیط زیست و منابع طبیعی تعریف می‌شود. مشاهده انواع دریاچه‌ها، رودخانه‌ها، آبشارها، چشمه‌ها، قنات‌ها، آب‌انبارها، سازه‌های آبی نظیر سد، بندهای خاکی و استخرهای طبیعی از پرتعدادترین جاذبه‌های گردشگری به‌شمار می‌رود که قسمتی از فعالیت‌های مربوط به هیدروتوریسم را تشکیل می‌دهد (کرامت، ۱۳۹۹).

آب از دیر باز مهم‌ترین عامل عمران و توسعه در جهان بوده است. توجه به وضعیت خاص منابع آب و توزیع ناهمگون بارندگی، خشکسالی‌های پی‌درپی، رعایت نشدن اصول مربوط به نگهداری و حفاظت از منابع آب، در طول تاریخ ذهن خلاق بشر را به خود مشغول داشته، تا به شیوه‌های گوناگون در جست‌وجوی کشف راه‌حل‌های بدیع و خلاقانه برای رفع این مسأله باشند (حکمت نیا و همکاران، ۱۳۹۷؛ ابی‌زاده، ۱۳۸۹). ایرانیان نیز همواره با بهره‌جستن از تمام توانایی‌های خود به ساخت قنات‌ها، آب‌انبارها، سدها، آسیاب‌ها و... پرداخته‌اند (اشگرف و حاجی نژاد، ۱۴۰۲) و وجود این ساخت‌وسازهای مربوط به آب می‌تواند نقش موثری در جذب گردشگر به‌ویژه گردشگر فرهنگی داشته باشد. توسعه گردشگری نه‌تنها برای خود این صنعت، بلکه برای مدیریت آب و ایجاد درآمد از این طریق می‌تواند نتایج خوبی در بر داشته باشد. در این راستا الزامات موضوع آب و گردشگری، صرفه‌جویی در مصرف آب و رابطه آب و محیط‌زیست است که در مطالعات مربوط باید مدنظر قرارگیرد. همچنین می‌بایست سازمان‌های دولتی و مردم نهاد، با توجه به مسئولیت اجتماعی، با همکاری و هم‌افزایی و با همراهی جوامع محلی و حمایت‌های نهادهای حاکمیتی، حرکتی فراگیر برای آگاه‌سازی و فرهنگ‌سازی در این زمینه شروع کنند. تاکنون مطالعات گوناگونی در زمینه گردشگری آب انجام شده است.

موسوی بصیر و فاطمی در پژوهشی با استفاده از روش‌های توصیفی و تحلیلی و جمع‌آوری اطلاعات از مطالعات میدانی و کتابخانه‌ای به مطالعه آسیب‌ها و مشکلات وضع موجود و ظرفیت چشمه اعلاء دماوند، به‌عنوان یک عنصر فرهنگی و تفریحی پرداختند. پس از بررسی ظرفیت‌ها و نقاط قوت، راهکارهایی در دو حوزه مدیریتی و برنامه‌ریزی و طراحی در دو بازه زمانی مراجعه زیاد و کم گردشگر با توجه به کاربری‌ها و فعالیت‌های پیشنهادی و شناخت نوع گردشگر و امکانات مورد تقاضای هر قشر پیشنهاد کردند که می‌تواند نقش چشمه‌ها و عنصر آب در جذب گردشگر را ارتقاء بخشند و مناظر طبیعی را به‌عنوان مقاصد گردشگری برای نسل‌های آینده معرفی نمایند (موسوی بصیر و فاطمی، ۱۴۰۱).

توانگر و اصیلی در پژوهشی با هدف توسعه گردشگری شهرستان فریمان از طریق ظرفیت‌سنجی زمین گردشگری و گردشگری تندرستی مبتنی بر آب‌های گرم معدنی، در محدوده چشمه شاهان گرماب با جمع‌آوری اطلاعات مورد نیاز از دو روش اسنادی و میدانی با استفاده از منابع معتبر علمی و با حضور در محیط و مصاحبه با مسئولان محلی و سرمایه‌گذار فعلی مجموعه انجام دادند. نتایج نشان داد که علی‌رغم ویژگی‌های مثبت چشمه‌های آب گرم و معدنی، در استان خراسان رضوی، متأسفانه بهره‌برداری از این چشمه‌ها دچار سوء مدیریت است. نبود سیستم بازاریابی بین‌المللی و حتی داخلی بسیاری از این چشمه‌ها موجب شده که حتی مهم‌ترین جنبه گردشگری این چشمه‌ها یعنی درمان با آب‌های گرم و معدنی نیز جنبه محلی داشته باشد و سایر جنبه‌های جذاب طبیعی آن نادیده گرفته شود؛ در حالی که چشمه‌های آب گرم قابلیت پذیرایی از گردشگران زمین‌شناسی، گردشگران تندرستی و پیشگیرانه را دارند. همچنین نتایج پژوهش در قالب راهبردها و راهکارهای اجرایی توسعه زمین گردشگری-تندرستی در محدوده شاهان گرماب ارائه شد (توانگر و اصیلی، ۱۴۰۱).

انتشاری و صفوی در پژوهشی میزان اثرگذاری صنعت گردشگری بر روی میزان مصرف منابع آب در حوضه‌ی زاینده رود را بررسی کردند. نتایج نشان داد که اگرچه هر سال بیش از ۷۰ میلیون متر مکعب آب به صورت مستقیم و غیرمستقیم توسط گردشگران حوضه زاینده رود مصرف می‌شود، ولی تنها حدود ۵ میلیون متر مکعب از این مصارف به توسعه گردشگری وابسته است. براساس نتایج این تحقیق، میزان اشتغال و درآمد ایجادشده در بخش گردشگری به‌زای هر متر مکعب آب، به ترتیب ۲۵۰ و ۱۰۰ برابر بیشتر از بخش کشاورزی است. توسعه گردشگری همچنین می‌تواند منجر به پایداری زیست‌محیطی حوضه شود (انتشاری و صفوی، ۱۳۸۹).

موسی‌زاده و همکاران مطالعه‌ای با هدف طراحی یک مدل رفتار پایدار برای مدیریت گردشگری میراث زیرزمینی در قنات‌های ایرانی که در فهرست میراث جهانی یونسکو به ثبت رسیده‌اند با استفاده از رویکرد تحلیلی و استفاده از نمونه آماری ۲۲ نفره از مدیران پایگاه و کارشناسان گردشگری قنات انجام دادند. در این مطالعه تحلیل موضوعی برای توسعه یک مدل تحقیقاتی استفاده شد که با شکل دادن به رفتار گردشگران، مقامات و بومیان، حفاظت پایدار از این مکان‌های میراث ارزشمند زیرزمینی را تضمین می‌کند. مدل پیشنهادی به‌عنوان یک شیوه‌نامه برای مدیران شهری عمل می‌کند که منجر به حفظ این مکان‌های میراث زیرزمینی مهم برای نسل‌های آینده می‌شود. این قبیل مطالعات می‌تواند اثر تقویت و هم‌افزایی در ارتباط با بینش‌های ارزشمند در مورد مدیریت پایدار قنات‌ها و ارتقای حس قوی همکاری سرزمینی و سرمایه اجتماعی بین گردشگران و جامعه محلی ارائه کند (موسی‌زاده و همکاران، ۲۰۲۳).

فرناندز و همکاران در پژوهشی که با استفاده از روش پرسشنامه‌ای و آنالیز نتایج صورت گرفت، به بررسی میزان علایق هر یک از بازدیدکنندگان به جاذبه‌های آبی پرداختند. نتایج نشان داد با توجه به علاقه پاسخ‌دهندگان به تجارب گردشگری مبتنی بر آب و سلامت، با ارزش‌ترین انتخاب «بازدید از استراحتگاه‌های حرارتی» است و پس از آن، تماشای سازه‌های مرتبط به زیرساخت‌های آبی امتیاز دوم را داشت (فرناندس و همکاران، ۲۰۲۰).

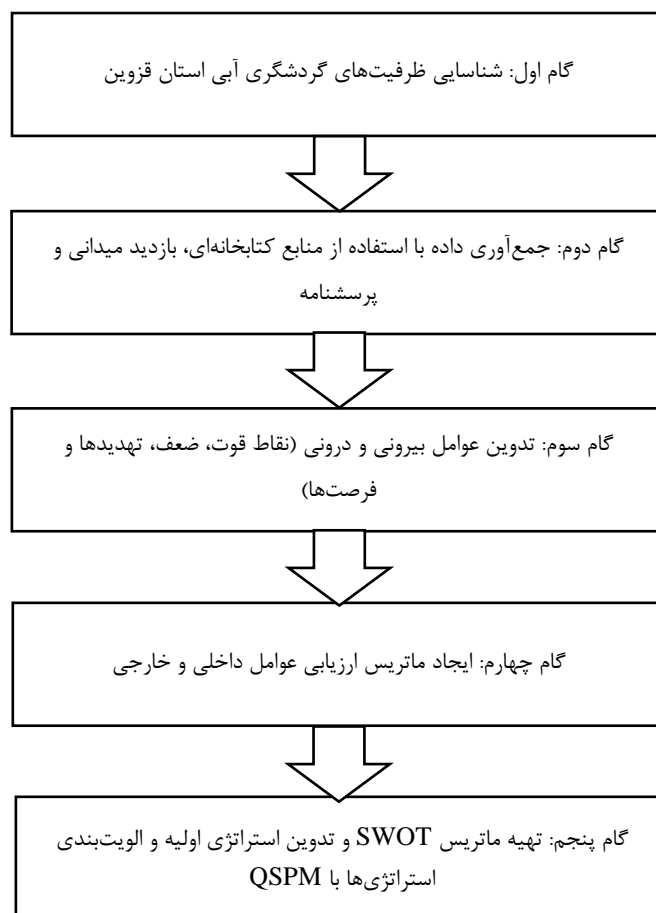
ویلا و همکاران در پژوهشی که بر مقصد گردشگری کاستا براوا (کاتالونیا، اسپانیا) متمرکز است، روشی را برای انتخاب فهرستی از عوامل تأثیرگذار در مدیریت آب برای مقاصد گردشگری پایدار با در نظر گرفتن ترجیحات ذی‌نفعان برای عوامل فنی، اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و محیطی با استفاده از یک تکنیک جدید کیفی دلفی برای شناسایی مجموعه‌ای از عوامل کمی و کیفی با بررسی هشت ذی‌نفع (شش کارشناس مدیریت آب و دو مدیر هتل) پیشنهاد کردند و وزن هر یک از عوامل تأثیرگذاری را که تصمیم‌گیرندگان - برنامه‌ریزان آب، سیاست‌گذاران، مدیران مقصد گردشگری و مدیران هتل‌ها می‌توانند در ارزیابی جایگزین‌های مدیریت آب استفاده کنند، ارائه کردند (ویلا و همکاران، ۲۰۱۸).

بار بزرگی از ایجاد اشتغال در قزوین بر عهده بخش کشاورزی قرار دارد و عده زیادی در این بخش مشغول به کار هستند (حسینی و مازندرانی زاده، ۱۴۰۱). از طرفی دشت قزوین از جمله مناطقی از کشور است که با کمبود شدید آب مواجه است و وجود بیش از ۲۵۰۰ حلقه چاه غیرمجاز در استان با حجم برداشت ۳۵۰ میلیون متر مکعب باعث افت مستمر سطح آب زیرزمینی شده است که این موضوع آثار نامطلوبی از جمله کاهش شدید آبدهی چاه‌ها، خشک‌شدن قنات‌ها، شوری و کاهش کیفیت آب زیرزمینی، کاهش عملکرد محصولات کشاورزی، از بین رفتن کیفیت خاک، تحمیل هزینه‌های زیاد بر مالکان چاه‌های مجاز، ایجاد مشکل اساسی در تأمین آب شرب شهرها و روستاها و در نهایت فرونشست زمین را در پی داشته است (حسینی و مازندرانی زاده، ۱۴۰۱) و ضروری است برای مقوله‌های گردشگری و آب تدابیر بیشتری اندیشیده شود و ابنیه و زیرساخت‌های روستاها تقویت شود تا اشتغال‌زایی و درآمد غیرکشاورزی در آن‌ها افزایش یابد. بررسی مطالعات صورت گرفته نشان می‌دهد تاکنون هیچ اقدامی در زمینه گردشگری آبی در قزوین صورت نگرفته است و هدف از این پژوهش ارائه یک طرح اولیه گردشگری آبی در قزوین است.

مواد و روش‌ها

روش انجام تحقیق

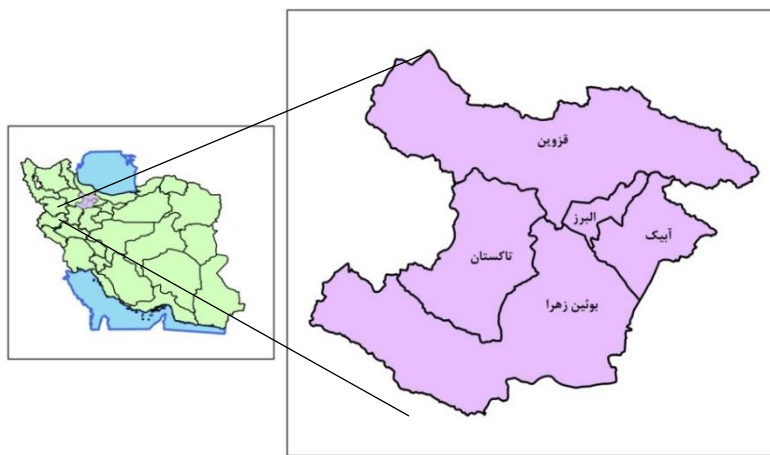
پژوهش حاضر از نظر هدف کاربردی و از نظر روش توصیفی-تحلیلی است. برای جمع‌آوری مطالب مربوط به پیشینه و مبانی نظری و ارائه الگوی اولیه موضوع و همچنین استخراج نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها و تهدیدها از روش‌های کتابخانه‌ای (مطالعه کتاب‌ها، مقاله‌ها، مجله‌ها، طرح‌های پژوهشی و بانک‌های اطلاعاتی اینترنتی) استفاده شده است. با این حال در این پژوهش هم از پرسشنامه و هم از مصاحبه برای گردآوری داده‌ها استفاده شده است. این مصاحبه‌ها به صورت غیررسمی و برای دستیابی به اطلاعات تفصیلی‌تر درباره نگرش‌ها و دیدگاه‌های مصاحبه‌شوندگان در زمینه مورد بررسی انجام گرفت. در نهایت پس از تشکیل گروه تخصصی متشکل از کارشناسان حوزه سرمایه‌گذاری و طرح‌های گردشگری اداره کل میراث فرهنگی و گردشگری استان قزوین و با توجه به گزاره‌های استخراج‌شده از مصاحبه‌ها، مقاله‌ها، مجله‌ها، کتاب‌ها با موضوع گردشگری آبی سازه‌های منتخب در قزوین، نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها و تهدیدها تدوین گردید. سپس به منظور رتبه‌بندی این عوامل از پرسشنامه استفاده شده است. معیار سنجش و درجه‌بندی هر یک از عوامل فوق بدین صورت بوده که برای هر عامل دامنه‌ای از امتیاز (۱) تا (۵) درجه‌بندی شده که (۱) به معنای داشتن نظر کاملاً مخالف، (۲) به معنای داشتن نظر مخالف، (۳) به معنای نداشتن نظر، (۴) به معنای داشتن نظر موافق و (۵) به معنای داشتن نظر کاملاً موافق درباره آن عامل است. سپس داده‌های گردآوری‌شده با فرض تاثیر مساوی همه پرسشنامه‌ها به منظور رتبه‌بندی قوت‌ها، ضعف‌ها، فرصت‌ها و تهدیدها به کار گرفته شده است. مراحل کلی تحقیق حاضر به صورت شماتیک در شکل (۱) ارائه شده است.

شکل ۱. مراحل کلی تحقیق حاضر

منطقه مورد مطالعه

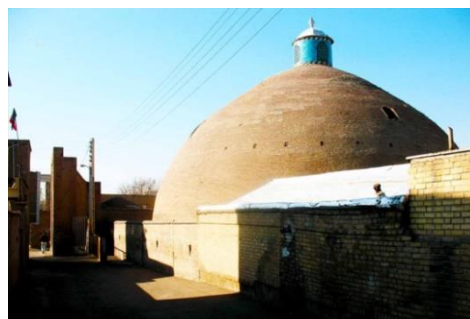
قزوین سرزمینی با اقلیم‌های خاص در بخشی از نیمه شمالی فلات مرکزی ایران و در دامنه جنوبی سلسله جبال البرز قرار گرفته و شرایط آب و هوایی و موقعیت طبیعی آن در مسیر تاریخ، انتقال فرهنگ‌ها و ارتباط بین شرق و غرب به عنوان عامل قدرتمند، تأثیرگذار، ثمربخش و سرنوشت ساز عمل نموده، همواره به عنوان منطقه‌ای استثنایی به لحاظ جغرافیایی و تاریخی برای گردشگری است. در شکل (۲) موقعیت منطقه مورد مطالعه نشان داده شده است. سازه‌های آبی تاریخی، دریاچه‌ها، قنات‌ها، چشمه‌ها، باغستان‌ها، غارهای آهکی و چشمه‌های آب گرم از ظرفیت‌های خوب استان قزوین است که ارزش زیادی دارد و می‌تواند در اجرای طرح‌های گردشگری آبی مورد توجه قرار گیرد. در این پژوهش پس از کسب تجربه از طریق بازدیدها و تحقیقات، جلسات متعدد با کارشناسان خبره در این زمینه و مشاوره از آن‌ها باغستان، قنات‌ها، چشمه‌های آبگرم، آب انبارها و پرورش ماهی بررسی شد. در شکل‌های (۳) تا (۸) تعدادی از ظرفیت‌های گردشگری آبی قزوین نمایش داده شده است.

شکل ۲. موقعیت جغرافیایی منطقه مورد مطالعه

شکل ۴. قنات فضلعلی خان

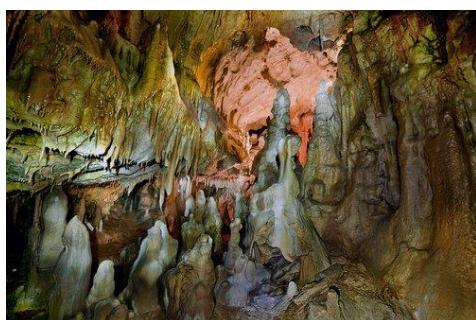
شکل ۳. آب انبار سردار بزرگ

شکل ۶. دریاچه اوان

شکل ۵. حمام صفا

شکل ۸. غار قلعه کرد

شکل ۷. چشمه آبگرم خرقان

روش SWOT

روش تجزیه و تحلیل SWOT^۱، مدل تحلیلی مختصر و مفیدی است که به شکل نظام‌یافته هر یک از عوامل قوت‌ها، ضعف‌ها، فرصت‌ها و تهدیدها را شناسایی می‌کند و راهبردهای متناسب با موقعیت کنونی را منعکس می‌سازد. در این روش تلاش‌هایی برای تجزیه و تحلیل شرایط بیرونی و وضعیت درونی به عمل آمده، بر اساس آن راهبرد مناسب طراحی می‌شود. پس از اینکه عوامل محیطی (فرصت‌ها و تهدیدها) و عوامل درونی (قوت‌ها و ضعف‌ها) شناسایی و عوامل کلیدی از غیر کلیدی تمیز داده شد، زمان پیشنهاد و انتخاب استراتژی‌ها فرامی‌رسد (صادق و همکاران، ۱۳۹۷).

مدل سوات در حالت معمولی متشکل از یک جدول دو بعدی است که هر یک از چهار نواحی آن نشانگر یک دسته استراتژی است. به عبارت دیگر این ماتریس منجر به تولید چهار دسته استراتژی SO^۲، WO^۳، ST^۴ و WT^۵ می‌شود. حال پس از مشخص شدن ارجح‌ترین کاربری برای منطقه، با استفاده از روش SWOT نقاط قوت و ضعف درون سازمانی و همچنین فرصت‌ها و تهدیدهای برون سازمانی مشخص شده است، تا در ارائه راهکار مدیریت منطقه تمام عوامل تأثیر گذار در نظر گرفته شوند (ارجمندی و همکاران، ۱۳۹۹).

استراتژی‌های قوت-فرصت (SO) یا استراتژی‌های تهاجمی ضمن آن که از توانایی‌ها و نقاط قوت برخوردار و قابل اتکایی برخوردار است، در محیط تعاملی و زمینه‌ای خود نیز با فرصت‌های مناسب و گرانبهایی مواجه است. استراتژی‌های ضعف-فرصت (WO) یا استراتژی‌های محافظه‌کارانه که با استفاده از این استراتژی‌ها باید نهایت تلاش خود را برای جبران ضعف‌ها و ناتوانی‌های خود با استفاده از فرصت‌های محیطی به کار بست. استراتژی قوت-تهدید (ST) یا استراتژی رقابتی چگونگی بهره‌گیری از حداکثر توان موجود برای مقابله بهینه با فشارها، چالش‌ها و تهدیدهای محیطی را ترسیم می‌کند. استراتژی‌های ضعف-تهدید (WT) که اساساً دارای ماهیت دفاعی است و بر حداقل کردن نقاط ضعف و پرهیز از تهدیدها تأکید دارد. همه عوامل درونی و بیرونی دارای اهمیت یکسان نیستند و ضرورت دارد کلیه عوامل ارزیابی شوند و عوامل مهم‌تر و با اهمیت‌تر مشخص شوند و تعیین اولویت گردند (ارجمندی و همکاران، ۱۳۹۹).

بر اساس قواعد علمی ماتریس‌های مدیریت استراتژیک، تحلیل مدل راهبردی در چهار جهت SO، WO، ST و WT به صورت جدول (۱) خواهد بود.

^۱ Strengths, Weaknesses, Opportunities, Threats (SWOT)

^۲ SO: Strength, Opportunities

^۳ WO: Weaknesses, Opportunities

^۴ ST: Strength, Threats

^۵ WT: Weaknesses, Threats

جدول ۱. ماتریس SWOT

نقاط ضعف W	نقاط قوت S	SWOT
فهرست نقاط ضعف	فهرست نقاط قوت	
استراتژی‌های WO	استراتژی‌های SO	فرصت‌ها O
با فرصت‌ها نقاط ضعف را از بین ببرید	با نقاط قوت از فرصت‌ها استفاده کنید	فهرست فرصت‌ها
استراتژی‌های WT	استراتژی‌های ST	تهدیدها T
نقاط ضعف را کاهش دهید و از تهدیدات بپرهیزید.	برای احتراز از تهدیدها، از قوت‌ها استفاده کنید.	فهرست تهدیدها

نتایج و بحث

پس از جلسات متعدد و مشورت با کارشناسان خبره، ظرفیت‌های گردشگری آبی استان قزوین به پنج بخش جداگانه باغستان، قنات، آب انبار، پرورش ماهی و چشمه آبگرم تقسیم‌بندی شد و برای هر یک از آن‌ها پرسشنامه SWOT تدوین شد. پرسشنامه‌های تدوین شده مطابق جدول‌های (۲) تا (۶) است. برای تحلیل و اولویت‌سنجی و وزن‌دهی تعداد ۳۰ پرسشنامه در اختیار متخصصان گردشگری قرار گرفت. سوالات پرسشنامه‌ها برای تعیین اهمیت هر معیار طراحی شده است و تعیین ضریب اهمیت به این صورت است که از عدد صفر (بی‌اهمیت) تا ۱ (بسیار مهم) انتخاب نمایند. مجموع این ضرایب باید برابر با ۱ شود. برای تعیین رتبه به هر یک از عوامل رتبه ۱ تا ۴ توسط متخصصان داده شد. عدد ۴ به این معنا است که واکنش بسیار عالی بوده و عدد ۱ به این معنا است که واکنش بسیار ضعیف است.

جدول (۲) نقاط قوت و ضعف و فرصت‌ها و تهدیدات باغستان‌های شهر قزوین را نشان می‌دهد. باغستان از ویژگی‌های خاص شهر قزوین است. برای تهیه جدول این ظرفیت ارزشمند گردشگری شهر قزوین، از تحقیقات گذشته، کارشناسان، کشاورزان و باغداران منطقه، استادان و مسئولان نظرسنجی صورت گرفت و با توجه به دیدگاه‌های مختلف در این زمینه، این جدول تهیه گردید (فرهادی‌خواه و همکاران، ۱۳۹۷).

جدول ۲. پرسشنامه SWOT تدوین شده برای باغستان‌های قزوین

نقاط قوت	نقاط ضعف	فرصت‌ها	تهدیدها
همجواری باغات با شهر قزوین	ضعف یا نبود نظام مدیریتی باغستان	وجود نیروی کار ارزان و فراوان در استان به‌ویژه در شهر و مناطق روستایی اطراف برای اقدامات اجرایی طرح	افزایش آسیب‌های اجتماعی با ورود گردشگران در باغات در شهر قزوین
چشم‌انداز زیبا و منحصربه‌فرد باغات	دسترسی نامناسب به باغستان (۸۰ درصد فاقد جاده مناسب)	فراهم بودن شرایط برای توسعه کارگاه‌های صنایع دستی و فرآورده‌های باغی	از بین رفتن فرهنگ سنتی منطقه با ورود گردشگران
وجود آداب و سنت‌های نگهداری باغات	عدم سرمایه‌گذاری مناسب در ایجاد زیرساخت‌های مناسب گردشگری	کارآفرینی برای جمعیت جوان و کاهش نرخ بیکاری	تخریب باغات به وسیله گردشگران
وجود شرایط آب و هوایی مناسب در اکثر فصول سال	عدم تبلیغات مناسب در معرفی ظرفیتهای باغات در گردشگری	احیای سنت‌های محلی در باغات	افزایش قیمت زمین
کسب درآمد بخشی از ساکنان در توسعه گردشگری باغات	سطح پایین سواد باغداران و عدم توجه آنها در ارزش افزوده گردشگری	مراقبت و حفاظت از گونه‌های گیاهی و جانوری به واسطه حضور مسئولان ملی و استانی در باغات	افزایش قیمت خدمات و محصولات
فروش محصولات باغات به گردشگران	عدم تمایل مالکان و باغداران در توسعه گردشگری	افزایش انگیزه مردم شهرنشین برای گذران اوقات فراغت خود در باغات	افزایش آلودگی منابع آب و خاک
تنوع محصولات باغات	تغییر کاربری باغات و تخریب بخش زیادی از باغات به سبب توسعه راه‌ها و توسعه شهر	بهبود و توسعه مشاغل و خدمات گردشگری در شهر	عدم آموزش کافی مردم منطقه و گردشگران در حفظ باغات
قدمت هزار ساله	ضعف سنت‌های باغداری و رها کردن شغل کشاورزی	بالا رفتن سطح فرهنگ محلی در برخورد با گردشگران	عدم ارائه مجوز در زمینه گسترش و توسعه امکانات موردنیاز گردشگری
وضعیت زمین (شیب مناسب) به منظور استقرار و توسعه فعالیت‌های گردشگری ورزشی	نبود اطلاعات جامع و سامانه مناسب اطلاعاتی در مورد باغات	استفاده از نیروهای متخصص و باتجربه در امر توسعه گردشگری	گسترش دامنه‌های فعالیت‌های ساختمانی (بسااز فروش در محدوده باغات)
خاک مناسب برای استقرار زیرساخت‌ها و فعالیت‌ها	نبود امکانات رفاهی و اقامتگاهی مناسب برای گردشگران	در نظر گرفتن منابع مالی برای حفاظت از باغات در صورت توسعه گردشگری	تخریب باغات و تغییر کاربری باغات برای ایجاد تسهیلات و زیرساخت‌های گردشگری
وجود صنایع دستی غنی در شهر و فرآورده‌های باغی	کاهش امنیت باغات (تردد بیکاران و معتادان و...)	جلوگیری از تغییر کاربری اراضی باغات در طرح‌های توسعه شهری	کم‌فایده شدن درآمد کشاورزی برای مالکان
برگزاری آیین‌های اجتماعی در باغات مانند پنجاه بدر	ترس مدیران و باغداران در توسعه اکو توریسم به سبب آثار زیانبار گردشگری	افزایش توجه دولت به برنامه‌ریزی و سرمایه‌گذاری در بخش گردشگری (توسعه اکو توریسم)	آلوده شدن آب انهار و کانال‌های کشاورزی با پساب‌های شهری و زیرساخت‌های گردشگری
وجود قنات و نهرها در باغات	تخلیه زباله و نخاله‌های ساختمان در باغات	افزایش درآمد شهرداری از فعالیت‌های گردشگری	افزایش مشکلات مالکیتی (بین مالکان- مالکان با شهرداری و سازمان‌های گردشگری)
محیطی آرام و دلنشین بدون آلودگی برای تفریح و استراحت	عدم وجود اسناد مالکیت برای باغات	برخورداری از موقعیت باغات در نزدیکی مراکز ثقل جمعیتی (تهران- کرج و...)	عدم توجه جدی به حفظ باغات در طرح‌های ملی و استانی
وسعت زیاد باغات به منظور توسعه ورزش- ها: دوچرخه سواری و پیاده‌روی	فصلی بودن اکثر محصولات کشاورزی و باغی (فصلی بودن گردشگری)	ظهور رویکرد توسعه گردشگری در بین مدیران	عدم ارائه رویکرد مناسب به منظور توسعه گردشگری در طرح‌های فرادست
	نبود سرویس‌های عمومی ایاب و ذهاب گردشگران	وجود جاذبه‌های مهم گردشگری در شهر قزوین	ناهماهنگی بین سازمان‌های ذیربط در امور باغات
	پایین بودن باور مدیران و شهروندان و مالکان از مواهب توسعه گردشگری باغات	عبور خط آهن از میان باغات جنوبی	
	تعارض میان فرهنگ باغبانان و گردشگران		
	عدم توانایی مالکان برای سرمایه‌گذاری در زیرساخت‌ها		

چشمه‌های آب گرم همیشه جزء جاذبه‌های گردشگری شهرهای مختلف بوده است. استان قزوین نیز با داشتن چشمه‌های آب گرم شناخته شده در این عرصه جایگاهی دارد. لذا جدول (۳)، با استفاده از تجربیات محققان و کارشناسان بومی تهیه گردید تا بتوان ارزیابی مناسبی از این ظرفیت به دست داد (توانگر و اصیلی، ۱۴۰۱).

جدول ۳. پرسشنامه SWOT تدوین شده برای چشمه‌های آبگرم قزوین

نقاط قوت	نقاط ضعف	فرصت‌ها	تهدیدها
وجود تنوع آب و هوایی و چشم انداز زیبا و متنوع	ضعف مدیریتی در زمینه گردشگری منطقه	ظرفیت بالای طبیعت‌گردی	ناهماهنگی بین سازمان‌های متولی گردشگری
روحیه مهمان نوازی	نبود تبلیغات و ضعف اطلاع رسانی در خصوص چشمه	ایجاد اشتغال و درآمد	عدم تخصیص بودجه لازم و کافی برای چشمه‌های آبگرم و معدنی
قابلیت بالای منطقه برای سرمایه‌گذاری	کمبود سرمایه‌گذاری و مشارکت در گردشگری	تبادل و ترویج متقابل فرهنگ‌ها	عدم آموزش کافی به مردم منطقه و گردشگران برای حفظ این میراث
وجود خاصیت درمانی	عدم هماهنگی سازمانهای مرتبط در زمینه گردشگری	تقویت ارائه امکانات در کنار جاذبه‌های گردشگری	نبود تبلیغات برای معرفی توان-های طبیعت‌گردی
وجود جاده مناسب برای رسیدن به چشمه	عدم توجه به تخریب محیط پیرامون چشمه	سرمایه‌گذاری در تاسیسات روبنایی و زیربنایی	عدم حفاظت از محیط‌زیست منطقه
موقعیت جغرافیایی مناسب (قرار گرفتن در جاده سراسری) اعتقاد مسئولان به مسئله	کمبود اماکن اقامتی برای همهٔ اقبالگردشگران	قابلیت جذب گردشگران درمانی در استان	ورود گردشگران به منطقه بدون توجه به ظرفیت منطقه
اشتغال‌زایی از طریق توریسم به عنوان یکی از سازوکارهای توسعه اقتصادی و درآمد زایی	نبود مکان مناسب جهت استراحت گردشگران	توسعه تاسیسات گردشگری	دگرگون سازی ساختار اجتماعی منطقه با ورود گردشگران
مستعد بودن منطقه در زمینه توسعه و جذب گردشگری	عدم استفاده از نیروهای متخصص و آموزش دیده در زمینه گردشگری		
	عدم سرویس بهداشتی کافی و جا گذاشتن زباله‌ها در پیرامون ضعف در اجرای برنامه‌های توسعه‌ی گردشگری		

پرورش ماهی در کنار رودخانه و جذب گردشگر از آن طریق در استان کردستان شناخته شده است. با توجه به وجود چنین ظرفیتی در بخش الموت استان قزوین، این پتانسیل نیز ارزیابی شد تا وضعیت آن برای توسعه با جزئیات بیشتری مشخص گردد. جدول ۴ وضعیت عوامل SWOT توسعه پرورش ماهی در استان قزوین به منظور ایجاد گردشگری آبی ارائه شده است.

جدول ۴. پرسشنامه SWOT تدوین شده برای پرورش ماهی در قزوین

نقاط قوت	نقاط ضعف	فرصت‌ها	تهدیدها
موقعیت مناسب (قرار گرفتن در مسیر رود)	تغییر اقلیم	بستر مناسب برای افزودن جاذبه انسان ساخت به جاذبه‌های موجود	از بین رفتن فرهنگ سنتی مردم روستا در اثر افزایش گردشگران
وجود راه‌های دسترسی مناسب	تهدیدهای زیست‌محیطی و ایجاد خسارت به آثار فرهنگی و تاریخی	حفظ فرهنگ بومی	عدم صدور مجوز و تسهیلات از سوی دولت جهت گسترش خدمات و تسهیلات گردشگری
نزدیکی به شهر	نبود خدمات فرهنگی و تفریحی مناسب در روستا	افزایش کیفیت زندگی ساکنان محلی با توسعه گردشگری	نداشتن تنوع در ارائه خدمات و محصولات گردشگری تراکم بیش از حد جمعیت در فصول خاص که موجب آسیب به طبیعت و آثار تاریخی - فرهنگی می‌شود
وجود جاذبه‌های فرهنگی (آداب و رسوم، فرهنگ محلی، جاذبه‌های فرهنگی و تاریخی)	کمبود وسایل نقلیه مناسب از مراکز شهری به مقاصد گردشگری	امکان توسعه زیرساخت‌ها و تسهیلات گردشگری	گرایش ساکنان به تبدیل منازل و زمین‌ها به اماکن اقامتی و از بین رفتن معماری بومی
قدمت تاریخی روستا	کمبود نیروی متخصص و آشنا به گردشگری	افزایش انگیزه در جذب سرمایه - گذار خصوصی در صورت ارائه خدمات و تسهیلات به آنها	تخریب مزاع و زمین‌های کشاورزی
داشتن محیط آرام برای استراحت و تفریح گردشگران	عدم وجود برنامه‌ریزی و سرمایه - گذاری دولت در روستا	افزایش توجه دولت مسئولان برای ایجاد اشتغال و جلوگیری از مهاجرت روستاییان	افزایش جرم و تخلفات اجتماعی با افزایش تعداد گردشگران نبود تبلیغات و بازاریابی مناسب جهت جذب گردشگران
ایجاد اشتغال و افزایش درآمد روستاییان	ناکافی بودن تسهیلات و امکانات اقامتی در روستا	آموزش و آگاهی بخشی به مردم در جهت حفظ محیط‌زیست رونق صنایع دستی	جهت جذب گردشگران
کاهش مهاجرت به شهر	توزیع نامناسب گردشگران در فصول مختلف سال	تبادلات فرهنگی مردم روستا با گردشگران	
داشتن پتانسیل لازم برای سرمایه - گذاری و برنامه‌ریزی	نبود تبلیغات و بی اطلاعی گردشگران	کاهش نرخ بیکاری و افزایش نقدینگی	
وجود وضعیت بالای آگاهی و سواد در بین جوانان روستایی و ایجاد حس همکاری و مشارکت در آنان	تعارض میان فرهنگ گردشگران و ساکنین محلی روستا		
وجود زیرساخت‌ها همچون آب شهری، برق، گاز و ... در روستا			
وجود امکانات پزشکی در روستا			
وجود پتانسیل لازم برای ایجاد خدمات اقامتی و پذیرایی			

از گذشته شهر قزوین به شهر آب‌انبارها معروف بوده است. وجود آب‌انبارهای تاریخی و با قابلیت ذخیره زیاد آب در نقاط مختلف شهر باعث این امر شده است. با وجود اینکه این پتانسیل گردشگری از گذشته وجود داشته و شناخته شده است، ولی بررسی و ارزیابی آن برای توسعه گردشگری آبی امری ضروری است. لذا در جدول ۵ نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها و تهدیدات آن ارائه شده است.

جدول ۵. پرسشنامه SWOT تدوین شده برای آب‌انبارهای قزوین

نقاط قوت	نقاط ضعف	فرصت‌ها	تهدیدها
ابعاد	عدم استفاده مطلوب از فضا	افزایش شهرت منطقه	مخالفت ساکنان بومی با افزایش رفت و آمدها
معماری	کاربری نامناسب	ایجاد یک تجربه جدید ارزشمند برای گردشگر	افزایش رفت و آمد و ترافیک
وجود ابنیه تاریخی دیگر در مجاورت	کم رنگ شدن عرصه زندگی خصوصی ساکنان	توانایی جذب انواع گردشگر با سلايق متنوع	محدودیت دسترسی
واقع بودن در بافت قدیمی شهر	تعداد بازدید کنندگان	افزایش فرصت شغلی	عدم وجود بودجه کافی جهت حفاظت
نزدیکی به بازار سنتی	وجود اطلاعات ناکافی	افزایش درآمد ساکنین	تخریب بنا
	عدم وجود تبلیغات موثر	ارتقاء کیفیت زندگی ساکنان منطقه	تغییر الگو کاربری زمین و مسکن
	تخریب بافت	بهبود ارزش اقتصادی بنا	
	تشدید فرسایش ناخواسته توسط ساکنین	ورود سرمایه	
	داشتن مالکیت شخصی	افزایش در آمد سازمان های دولتی	
		بستر سازی جهت جذب سرمایه گذار	
		ارتقاء زیر ساخت‌های موجود در منطقه	

کشور ایران در موضوع قنات در دنیا شناخته شده است. به همین سبب در برخی شهرهای کشور از این ظرفیت به منظور توسعه برای جذب گردشگر استفاده شده است. استان قزوین نیز با داشتن چندین رشته قنات معتبر در این زمینه پتانسیل جذب گردشگر دارد. لذا جدول ۶ برای ارزیابی کارشناسان تهیه گردید.

جدول ۶. پرسشنامه SWOT تدوین شده برای قناتهای قزوین

نقاط قوت	نقاط ضعف	فرصت‌ها	تهدیدها
موقعیت جغرافیایی مناسب و قابلیت دسترسی آسان	استفاده و بهره‌برداری سنتی و کم بازده مردم از اراضی کشاورزی و مرتعی	تمایل دولت به مقوله سرمایه‌گذاری و توسعه گردشگری	ضعف مدیریتی در توسعه گردشگری
وجود انسجام و همبستگی اجتماعی مردم منطقه در فعالیت‌های اجتماعی و اقتصادی	نامناسب بودن زیرساخت‌ها و امکانات موجود در روستا	باور به ارتقای وضعیت اشتغال‌زایی منطقه از دیدگاه مسئولان	تغییر غیر اصولی کاربری اراضی
پتانسیل منطقه در جهت تاسیس و استقرار کارگاه‌های تولید صنایع دستی	ساختار سنتی و عدم پذیرش ریسک تغییر شیوه معیشت	برخورداری از نیروی انسانی مستعد تحصیل کرده و آموزش دیده و استفاده از آنان در زمینه توسعه گردشگری منطقه	فقدان برنامه جامع توسعه و ضعف خدمات دولت
وجود مناطق بکر، جاذبه‌ها و چشم‌انداز زیبای طبیعی	عدم توجه به پتانسیل صنایع دستی	وجود تمایل در بخش خصوصی برای سرمایه‌گذاری	نبود سرمایه‌گذار مناسب در زمینه توسعه گردشگری
بالا رفتن ارزش زمین‌های منطقه در سالیان اخیر	نرخ بالای بیکاری و پایین بودن سطح درآمد	رونق و توسعه گردشگری محیطی (اکوتوریسم)	پایین بودن امنیت سرمایه‌گذاری و دیر بازده بودن آن در روستا
	فقدان انگیزه پیشرفت در بین ساکنان منطقه پایین بودن سطح کیفیت زمین کشاورزی در دسترس افراد افزایش روند مهاجرت نبود آموزش و ترویج شیوه‌های نوین کشاورزی		آلودگی منابع آب و خاک

در نهایت بر اساس داده‌های موجود امتیاز نهایی برای عوامل داخلی و خارجی هر یک از ظرفیت‌های گردشگری آبی مطابق جدول ۷ برآورد شد. اگر امتیاز نهایی بین ۱ تا ۱/۹۹ باشد به این معنا است که ظرفیت گردشگری آبی مورد بررسی از نظر عوامل درونی دچار ضعف و اگر امتیاز نهایی ۲ تا ۲/۹۹ باشد نشان‌دهنده وضعیت متوسط آن است و اگر بین ۳ تا ۴ باشد به این معنا است که ظرفیت گردشگری آبی مورد بررسی از نظر عوامل درونی عالی است.

همان‌طور که در جدول ۷ نشان داده شده است، امتیاز نهایی عوامل خارجی برای باغستان‌ها، چشمه‌های آبگرم، پرورش ماهی، آب انبارها و قنات‌ها به ترتیب ۲/۶۱، ۲/۴۷، ۱/۵۴، ۳/۲۸ و ۲/۰۲ برآورد شده است که بیانگر شرایط خارجی عالی برای آب‌انبارها، شرایط خارجی متوسط برای باغستان‌ها، چشمه‌های آبگرم و قنات‌ها و وضعیت خارجی ضعیف برای پرورش ماهی است. در بین پتانسیل‌های گردشگری آبی بررسی شده فرصت‌های فرا روی آب انبارها بیشتر از سایر پتانسیل‌ها است. بررسی پتانسیل‌های گردشگری آبی استان قزوین چندان مورد توجه محققان نبوده است و تمرکز بیشتر بر روی باغستان بوده است. اهمیت باغستان و فرصت‌های پیش رو برای توسعه گردشگری آن در تحقیقات اخیر مورد ارزیابی قرار گرفته است (فرهادی‌خواه و همکاران، ۱۳۹۷). نتایج این تحقیق نیز مطابق نتایج به‌دست آمده در مقالات مرتبط است. در این تحقیق با بررسی دیگر ظرفیت‌های گردشگری آبی استان، ترکیب جامعی ارائه و ارزیابی شده است.

جدول ۷. نتایج تحلیل کمی ماتریس SWOT برای پتانسیل‌های گردشگری

پتانسیل گردشگری	ماتریس	نمره نهایی	ضریب نهایی (نرمال شده)	امتیاز نهایی
باغستان	عوامل داخلی (IFE)	۴/۴	۰/۵۱	۲/۲۴
	عوامل خارجی (EFE)	۴/۵	۰/۵۸	۲/۶۱
آبگرم	عوامل داخلی (IFE)	۳/۹	۰/۶۱	۲/۳۷
	عوامل خارجی (EFE)	۴/۲	۰/۵۹	۲/۴۷
پرورش ماهی	عوامل داخلی (IFE)	۳/۸	۰/۴۷	۱/۷۸
	عوامل خارجی (EFE)	۳/۶	۰/۴۳	۱/۵۴
آب انبار	عوامل داخلی (IFE)	۴/۷	۰/۶۵	۳/۰۵
	عوامل خارجی (EFE)	۴/۹	۰/۶۷	۳/۲۸
قنات	عوامل داخلی (IFE)	۴/۱	۰/۵۵	۲/۲۵
	عوامل خارجی (EFE)	۴/۳	۰/۴۷	۲/۰۲

بنابراین آب‌انبار به عنوان ظرفیت برتر گردشگری آب استان قزوین انتخاب گردید و سپس با تطبیق یا مقایسه عوامل داخلی (نقاط ضعف و نقاط قوت) و عوامل خارجی (فرصت‌ها و تهدیدها) با یکدیگر در ماتریس SWOT از طریق تشکیل محور مختصات راهبردها، راهبردهای تهاجمی (SO)، راهبردهای بازنگری (WO)، راهبردهای تنوع (ST) و راهبردهای تدافعی (WT) مطابق جدول (۸) برای آب‌انبارها ارائه شده است. راهبردهای تهاجمی، مطلوب‌ترین وضعیت در ماتریس SWOT است، این وضعیت یک وضعیت ایده آل است که با اتکا به آن می‌توان از تمامی نقاط مثبت، مزیت‌ها و شایستگی‌ها برای به حداکثر رساندن موقعیت‌ها و فرصت‌ها استفاده کرد. در قالب این راهبردها می‌توان از نقاط قوت برای بهره‌برداری از فرصت‌های خارجی استفاده کرد و بهره‌گیری از آن را به حداکثر رساند. در راهبردهای تنوع که بر نقاط قوت درونی و تهدیدهای بیرونی متمرکز است هدف حداکثر بهره‌مندی از نقاط قوت برای مقابله با تهدیدها است. راهبردهای بازنگری برای کاهش و به حداقل رساندن نقاط ضعف و جنبه‌های آسیب‌پذیر و به حداکثر رساندن فرصت‌ها است در واقع به دلیل وجود ضعف درونی امکان استفاده از فرصت‌های به‌دست آمده وجود ندارد و افزایش اطلاعات درباره‌ی بنا، بهبود زیرساخت‌های موجود برای کاهش تخریب بنا و کاهش تخریب بنا با جذب سرمایه‌گذار می‌تواند به کار گرفته شود.

راهبردهای تدافعی تاکید بر رفع جنبه‌های آسیب‌پذیری دارد تا نقاط ضعف و تهدیدها را به حداقل برساند.

جدول ۸. راهبردهای و استراتژی‌ها جهت توسعه گردشگری آب انبارها در قزوین

راهبردهای تهاجمی (SO)	راهبردهای بازنگری (WO)	راهبردهای تنوع (ST)	راهبردهای تدافعی (WT)
۱- ایجاد یک تجربه ارزشمند برای گردشگر به دلیل داشتن معماری زیبا	۱- افزایش اطلاعات درباره‌ی بنا با افزایش شهرت آن	۱- جلب توجه میراث فرهنگی به ابنیه موجود در منطقه	۱- استفاده مطلوب یا افزایش بودجه حفاظت
۲- ایجاد فرصت‌های شغلی جدید به دلیل نزدیک بودن به بازار	۲- بهبود زیرساخت‌های موجود جهت کاهش تخریب بنا	۲- آشنایی بیشتر مردم با ابنیه تاریخی موجود	۲- کاهش فرسایش از طریق جذب توجه برنامه‌ریزان
۳- جذب سرمایه به دلیل نزدیکی به بازار	۳- افزایش درآمد موجب حفظ آثار باقی‌مانده	۳- کاهش هزینه‌های حفاظت و نگهداری	۳- حفظ میراث باقی مانده با حمایت میراث فرهنگی
۴- ارتقا زیرساخت‌ها در بافت تاریخی شهر	۴- افزایش تبلیغات در پی افزایش شهرت		
۵- دسترسی راحت به بنا به دلیل واقع شدن در بافت تاریخی شهر	۵- کاهش تخریب با جذب سرمایه- گذار		
۶- افزایش درآمد سازمان‌های مرتبط	۶- جذب و افزایش تعداد گردشگران		

نتیجه‌گیری

در این تحقیق ظرفیت‌های آبی گردشگری استان قزوین بررسی شده است و با توجه به بررسی‌ها و تحلیل‌های انجام‌شده، آب‌انبار به‌عنوان سازه برتر انتخاب گردید. استان قزوین به‌علت دارا بودن ده‌ها آب‌انبار، به شهر آب‌انبارهای کشور شهرت یافته است که می‌تواند میزبان مسافران و گردشگران قرارگیرد. معماری شگفت‌انگیز آب‌انبارهای قزوین که هر یک پلانی جداگانه و متفاوت دارند، از تزیینات هنری چشم‌گیری برخوردارند که این آثار را به مهم‌ترین جاذبه‌های گردشگری شهر قزوین تبدیل کرده است. شیوه ساخت آب‌انبارهای ایران، این بناها را به جاذبه‌های گردشگری استان‌هایی تبدیل کرده است که از تعداد بسیاری آب‌انبار برخوردارند. لذا توسعه این جاذبه گردشگری علاوه بر ایجاد شناخت نسبت به اهمیت و حفظ منابع آب در گذشته، لزوم کنترل بیشتر آن در شرایط کنونی را بیش از پیش نمایان می‌کند و همچنین با ایجاد اشتغال و معیشت جایگزین، خود باعث کاهش فعالیت‌های آب بر همچون کشاورزی و... می‌شود. در نتیجه توسعه گردشگری آبی، اهمیت زیادی در توسعه پایدار و حفاظت از منابع آب دارد. با توجه به طرح گردشگری ارائه شده در خصوص آب انبار که عملاً نماد شهر قزوین نیز است و با عنایت به تجربیات کسب شده از بازدیدها و جلسات متعدد، پیشنهادهایی برای شروع توسعه این بخش در استان قزوین ارائه شده است.

آنچه مسلم است آن دسته از سازه‌های آبی و تاریخی هدف گردشگری که به‌دقت برای آن‌ها برنامه‌ریزی شده است، در درازمدت موفق‌تر از مناطق برنامه‌ریزی نشده خواهند بود. لذا باید برای موفقیت‌آمیز بودن اجرای طرح گردشگری، برنامه مشخص و اختصاصی برای سازه آب‌انبار تدوین نمود. در این راستا، برنامه‌ریزی مشارکتی برای این نوع طرح گردشگری، مناسب‌ترین برنامه‌ریزی محسوب می‌شود که با توجه به موقعیت و خصوصیات سازه‌ها و استان قزوین اقدام خواهد شد و برای اقتصاد جامعه و محیط زیست نیز روشی مناسب به شمار می‌رود.

در طرح پیشنهادی گردشگری آب‌انبارها باید سایر زیربناهای گردشگری از جمله تأمین آب و نیروی برق، دفع زباله و فضلاب داخل شهر، ساماندهی حیوانات غیر اهلی، اسکان بومی گردشگران، اماکن تاریخی و فرهنگی، رستوران‌های محلی و مخابرات به درستی بهبود و توسعه یابند.

در درجه اول پیشنهاد می‌گردد اهالی استان و شهر قزوین، از ظرفیت غنی تاریخی و فرهنگی استان در جهت توسعه گردشگری سازه آب‌انبار و سرمایه‌گذاری در این حوزه استفاده نمایند و در کنار آن و در درجه دوم نسبت به جلب حمایت‌های معنوی و مادی، از بخش دولتی و خصوصی اقدام نمایند. در حقیقت برای اجرای سیاست‌های توسعه گردشگری، انگیزه‌های سرمایه‌گذاری محلی روشی بسیار سودمند است. مراقبت و مدیریت دائمی محلی در گردشگری سازه آب‌انبار امری ضروری است، و باید نظارت و مراقبت در مراحل اولیه فرآیند توسعه پیش‌بینی شود و در اجرای طرح و پیشرفت دائمی گردشگری به‌کار رود.

References

- ابی زاده، ا. (۱۳۸۹). نگرشی بر قنات با محوریت آموزش و احیاء فناوری بومی، فرهنگ و معماری ایرانی. معماری و شهرسازی آرمان شهر. ۳(۵): ۱-۲۲.
- ارجمنندی، ر.، صائب، ک.، جوزی، س.ع. و رضایی، ش. (۱۳۹۹). تدوین استراتژی توسعه اکوتوریسم در منطقه الموت به روش SWOT. پایداری، توسعه و محیط زیست. ۱(۴): ۱۵-۳۱.
- اشگرف، س. و حاجی‌نژاد، س. (۱۴۰۲). نقش سازه‌های تاریخی ذخیره و انتقال آب در توسعه پایدار گردشگری (مطالعه موردی: برکه‌های جزیره قشم). اکوهیدرولوژی. ۱۰(۳): ۴۴۹-۴۵۹.
- انتشاری، س. و صفوی، ح. (۱۳۹۹). بررسی ارتباط بین صنعت گردشگری و مدیریت منابع آب، مطالعه موردی: حوضه آبریز زاینده رود، هشتمین کنفرانس ملی مدیریت منابع آب ایران، مشهد.
- توانگر، م. و اصیلی، ع. (۱۴۰۱). توسعه گردشگری شهرستان فریمان از طریق ظرفیت سنجی زمین گردشگری و گردشگری تندرستی (مطالعه موردی: چشمه آبگرم و معدنی شاهان گرماب). فصل‌نامه جغرافیا و برنامه ریزی شهری چشم‌انداز زاگرس. ۱۴(۵۱): ۷-۲۲.
- حسینی، س.م. و مازندرانی زاده، ح. (۱۴۰۱). بررسی تأثیر بهینه‌سازی توأم توزیع آب و الگوی کشت بر درآمد کشاورزان (مطالعه موردی: شبکه قزوین. علوم و مهندسی آبیاری. ۴۵(۳): ۴۷-۶۱.
- حکمت‌نیا، ح.، ابرهیمی سیریزی، ع. و موج‌کار، م. (۱۳۹۷). بررسی قنات و عوامل بوجود آمدن آن و تاثیر آن از نظر فرهنگی، اقتصادی و اجتماعی. اولین همایش ملی قنات، میراث ماندگار و آب، اردکان.
- صادق، ج. رجوعی، م. و قاسمی خوزانی، م. (۱۳۹۷). تدوین راهبردهای احیای جاده ولایت با هدف توسعه فرهنگ زیارت به روش SWOT. فرهنگ رضوی. ۶(۲۲): ۱۲۳-۱۴۷.
- فرهادی خواه، ح. زیاری، ک. آروین، م. و ظفری، م. (۱۳۹۷). برنامه ریزی راهبردی توسعه گردشگری (مطالعه موردی: باغات سنتی شهر قزوین). گردشگری شهری، ۵(۴)، ۱۵۳-۱۷۰.
- کرامت، ا. (۱۳۹۹). بررسی جاذبه های طبیعی هیدروتوریسم شهر دزفول. دومین کنفرانس ملی پژوهش های دانش بنیان در علوم زمین، اهواز.
- موسوی بصیر، ف. و فاطمی، م. (۱۴۰۱). جایگاه آب در تقویت گردشگری پایدار و بررسی لزوم توسعه محدوده فعلی چشمه اعلاء دماوند، اولین کنفرانس ملی عمران، معماری و مدیریت شهری، اهواز.
- Fernandes, G., de Castro, E., Gomes, H. (2020). Water resources and tourism development in Estrela geopark territory: Meaning and contributions of fluvial beaches to valorise the destination. *European Countryside*, 12(4), 551-567.
- Mousazadeh, H., Ghorbani, A., Azadi, H., Almani, F. A., Zangiabadi, A., Zhu, K., Dávid, L. D. (2023). Developing sustainable behaviors for underground heritage tourism management: *The case of Persian Qanats, a UNESCO world heritage property*. *Land*, 12(4), 808.
- Vila, M., Afsordegan, A., Agell, N., Sánchez, M., Costa, G. (2020). Influential factors in water planning for sustainable tourism destinations. *In Corporate Social Responsibility for Sustainable Tourism* (pp. 215-230). Routledge.